

Intermezzo

Midőn megszűnt volna a bad, a madarak megidézték a puppenvert, hogy okát adná, miért batta volna el az ő nemét, és elszekett volna tanolni az ő nemzetétől. De mikoron nem felelhetne, okát sem adhatná, mindjárt közenséges szentenciát mondának reája, és minden nemlétező tollait kitépék, és számkivették. Ezúttal fogva mind éjjel kell járni szegén puppenvernek.

Eliőjáró beszéd

Éjjel sokat forgolódtam ágyamban. Megijesztett a feladat. Úgy megijesztett, hogy hideg veríték ütött ki meztelen hátamon, s nem mertem Édesemhez bújni, nehogy felébresszem félelmeimmel. – Polgár, kispolgár! Megint megfeledkeztl a határaidról?! – visította kicsi denevérem a könyvespolc tetejéről. Intenék neki, hogy jöjjön csak közelebb, mert annyit már én is megtanultam, hogy ne dőljek be mindenféle visításnak. De nincsen már a helyén. Úgy látszik, elbújt valamelyik könyv mögé. Bal oldalamba fordulok, mohón iszom az ágy mellé készített ásványvizes üvegből. A kellemesen csípős víz csak a gégemet nedvesíti-kedvesíti. Agyam szárazföldre vetődött lepényhal. Mindeddig, összes próbálkozásaimkor csakis a magam nyakát vittem vásárra (– s a családodét – sívítja valahonnan a tollas bőregér), s most itt ez a három szegénylegény. Még az is lehet, hogy bíznak bennem. Pedig hányszor elhatároztam már, hogy csak magamért vállalom felelősséget. Hisz már az is nagy teljesítmény, ha ki-

bírom vasárnap esti depresszióimat, s szívemben tengeri idegenséggel nem húzom fel magam arra a nőies, alacsony ágú szelídgesztenyefára. Erre most itt vannak ezek... Hanyatt fekszem. Hátam megmelegedik. Homlokomon kiüt a veríték: lábamhoz két róka telepedett. Nem látják egymást. Csak magukba feledkezve néha végignyálják hosszú, viharvert farkukat. Rég lejárt már a hajtóvadászatok ideje. Az űzöttekből űzőkké lettek tapintatos mosolyával várnak. Mellső lábukkal bajszukat fenegetik. Nyúl vagyok a ritkás bozótban. Hideg verítékembe takarózva várom a hajnalt. A rókák égő szemmel vigyáznak.

Az idegenszívűek egybegyűlvén, nagy panaszkodást tőnek enköztek az ő nagy nyomorúságokról. Mivelhogy őket minden ember kergetné, megverné és megölné, holott ők senkit nem bántának, senkinek kárt se tennének. Öszvetanácskozáván ez okaért azt végezték, hogy tovább nem élnének olyan nagy nyomorúságban, félelemben és rettegésben, hanem mindnyájan egyszermind megölnék magukat a vízben. Elkezdének ez okaért mindnyájan egy nagy tóra futni. A cigányok a tógáton látván őket odajöni, megijedének tőle, és egyszermind a tóba beszekének. Látván azt egyik az idősb idegenszívű közül, kiáltani kezdte: „Álljatok meg, álljatok meg!” És midőn mind megállottanak volna, megszólította őket, mondván: „Jó atyámfiai társoság! Amint én eszembe vészem, nem egyedül vagyunk mi idegenszívűek olyan nagy félelemben és rettegésben. Lám ez lelkes állatok oly igen megijedének tőlünk, hogy mindnyájan kétségbeesvén megöleék magukat a vízben. De mi ne kövessük az ő példájokat, hanem menjünk haza az erdőbe, és amire az Isten és a természet elrendelt, arra engedjünk.” Ezt hallván mindnyájan javallák a tanácsot, és ki-ki mind hazaméne. Értel-

me: e fabula erre int minket, hogy ki-ki mind az ő nyavalyáját és állapotjának nebezégét békősséggel elszenvedje, és az időtől várjon. Nebéz ugyan a békességgel való tűrés. De ezt gondoljuk, hogy nem egyedül vagyunk, hanem egyéb emberek is ugyanazon föredében ferednek mivelünk.

Zoszima 1.

Zoszima persze megint itt ül, háttal nekem. Sárga inge hajlott, csontos vállára simul. Zsíros hajának leghosszabb tincse a háta közepén. Világosbarna kabátját a székek támlájára tette. Asztala tele van különböző, számomra ismeretlen tárgyakkal. Magába roskadva, lapos gépecskéje billentyűit nyomogatja. Tudom, nem zavarhatom meg – tiltja a szabály! –, de jól esik, hogy itt van. Holnap hajnalban Miklósék lesznek a német postajáratról, s indulunk Schlattnerhez. Azt hiszem, így még soha sem féltém. Félelmem azért valós, mert valójában nem is tudom, hogy mitől félek. Schlattnertől, a vén arslántól? Attól, hogy megszeretem az árulót? Vagy attól, hogy nem fogjuk érteni egymást? Jó lenne Zoszimától tanácsot kérni. A söntés felől a délszaki tündér kérdően rám mosolyog. Intem, hogy minden rendben. Lemondóan bólint. Ki tudja, milyen buta ábrázattal nézhettem rá? Mellettem három kövér bajor sörözik. De lehetnek szerbek is. Az egyik ajkait mozgatva olvas valamit. Majd felsóhajt, és súlyos öklét kabátzsebébe dugja. Szomorú szemekkel cigarettára gyújt, sörét közelebb húzza. A másik kettő feláll az asztaltól, csomagjaikat vállukra vetik, s lengyelül elköszönnek emberemtől. Ő csak legyint az előtte heverő újságra meredve. Aztán a mellette ellibbenő tündér kerek fara után fordul. Az asztalok

között olajos hajú török rikkancs hancúrozik. Magamhoz intem. NAZIPLANTE BOMBENANSCHLAG (náci bombamerénylet) – olvasom a barna, kövér betűket. Zoszima karcsú ujjaival lesepri a morzsákat asztaláról.

Haza felé

Megállás nélküli vágta a román vámig. Már-már zökkenőmentes átkelés, csak rövid bosszúság furcsa málhánk miatt. Nagyvárad határában elsötétül előttem a világ, ennem kéne. Mondom, álljunk meg egy szusszanásra az első fogadónál. Zuhog az eső, nyakig sárosan álljuk körül a bejáratához közeli, durván ácsolt asztalt. A többiek egymást ugratva sört isznak és dohányoznak, én a híglevű csorbát kanalazgatom. Csak most veszem észre, hogy girhes lovászlegényünk is köztünk lebzsel. Valahányszor kupáját meghúzza, úgy csukja le nagy, aszalt szilva színű szeméit, akár a szomjas tyúk nyári rekkenésben. – Meszse van még Kékkút – dörmögi nyugodt hangján Laci, s már szedjük is a sátorfát, lerázva magunkról néhány erőszakos zsisbárust. De Kőröskúton azért megállunk. Pálinkát vásárolni az iskolamester feleségétől. Biztos hely – nyugtat Miklós. Az emeletes kőházban, úgy látszik, már vártak ránk, mert sok jó harapnivaló az asztalon, fasírt, szalonna, túró, jóízű zöldség és literes flaskákban pálinka. Jóllakva adjuk le az obulust. A szilvapálinka iható, de a sokat dicsért „eperfahordóban öregített”-en még egy tapasztaltabb legényke is érezné, hogy alaposan felszezték. Észvesztő száguldás szürkületben, sok pálinkával, kevesebb megállással, és még kevesebb étekkel. A kékkúti tiszteletes úr jócskán beállítva vár, s ennél fogva azonnal lecipel a paplak alatti boltíves pincébe. Szomo-

rúra eszkábált préseltlemez padokra ültet, és ócska meggylikőrrel delektál, amelyet prédikátor őseinek ékes szónoki hagyományához híven jófajta, öreg meggypálinkaként dicsér. Giccses pap, a szó legszorosabb értelmében – állapítom meg, s a tiszta stílű Farczády tiszteletesre gondolok. Ennél már csak egy kenetteljes, pedofil tisztelendő lehet rosszabb. Nehezen alszom el, mert félek a holnaptól. Másnap reggelire: félelmek környékeznek. A jól ismert félelem, hogy én nem ebbe a világba tartozom.

Neve arra mutat, mintha Heltáról vette volna eredetét, mely egy szász falu Szében mellett, ahol híres cseresznye terem; de cselekedetei és egész életének folyása azt tanítják, hogy magyar lett volna. Úgy látszik mindazáltal, hogy ötét kőfaragták mind a dézmából s mind a plébánusságból; tipográfiát állított ezéért fel, amelyben foglalatoskodott; amely általment az ő gyermekeire is. Így a maga példájával eléggé megbizonyította, mely nebéz a földiekről lemondani, még azoknak is, akik azt másoknak javallják; és hogy a papok is csak emberek.

Zoszima 2.

Mіндеzt a müncheni állomáson írom. Zoszima pontban háromnegyed tízenkettőkor ült le a szomszédos asztalhoz. Déltenger tündére kedvesen üdvözlö. Nagy, formás keblein megfeszül az égszínkéék trikó: *Wineyard 60*. Sürgőforgi, *latte machiatto* kerül emberem asztalára. Inas jobb kezén divatos, üvegyöngy-karkötő. Hosszú ujjaival szerartásosan felszakítja a picinyke levélkét, és tartalmát kávéjába szórja. Kettőt-hármat keverget ezüstös kanálával, majd csészéjét ajkához emeli. Álmaim barna tündére sajtos tállal kedveskedik neki és frissen szeletelt fehér ke-

nyérrel. A sajtcockák között vörös és halványsárga szólszemek sorakoznak. Zoszima kettőt-hármat még kávékatint a parányi gépezeten, majd félretolja, és a sajtok után nyúl. Van közöttük kerekre vágott, és téglácska-alakú, meg hosszú, fehér penésszel bevont hasáb. Hagyom enni.

Veresmart

Rothberg-Veresmart-Roşia zuhogó esővel fogad. A templom melletti paplak lenyűgözően terebélyes. Nagy kertjében megszámlálhatatlan gyümölcsfa, beomlott filagória, páfrányos vizesárok. Schlattner a festményekkel, fotókkal, könyvekkel zsúfolt dolgozószobájában fogad. Türelmetlenségét nehezen tudja palástolni – jó félórát késtünk. Fekete öltönyben van, nyakában vakítóan piros, hosszú sál. Azonnal magáról kezd beszélni, csak önmaga érdeklő, mintha ott sem volnánk. Monológ monológot követ, az egész világ róla szól. Nagy nehezen mégis nekikezdünk. Bálterem méretű fogadószobájában filmezzük. A teremben szebbnél-szebb régi bútorok. A biedermeier-vitrinben drága ezüstök és porcelánok. Az első jelenethez egy teázó asztalka mellé ültetem. A pompás terítéken Rosenthal-készlet, öblös, finommívű ezüst teás-kanna. Száraz, kedvetlen, rólunk jóformán tudomást sem vevő felesége kelletlenül hozza be a konyhában elkészített gyógyfőzetet. Schlattner szélesen gesztikulálva tölt magának. Egy-két csepp a cseresznyefa furnérú asztalkára is jut, mire az apródfrizurás, őszülő furia súlyos szavakat károghat az asztal mellett terem, s kötényével hisztérikusan súrolni kezdi a politúrt. Hívatlan vendégek vagyunk, legalábbis a papné számára. A konyha felé mentében meg is jegyzi, hogy mi már a huszonnegyedik

csapat vagyunk. – Jobb az embernek lakni viperakégyókkal és skorpiókkal egy házban hogynem mint egy verse-nyes asszonyi állattal – hunyja be megadóan szemét Miklós. Schlattner nem vesz tudomást az önkeze okozta incidensről. Amolyan jól begyakorolt egyik-fülemen-be-másik-fülemen-ki-kapcsolatban élhetnek a tiszteletesék. A beszélgetés nehezen indul, Schlattner mindegyre vét a szabályok ellen, *locsó, mint az tekenőbeli víz*. Össze-vissza beszél, úgy látszik mégiscsak megszeppenhetett a politúros affértól. A második jelenetnél már belelendül, jókat mond az egyenruhák varázslatos erejéről. Az eső tovább szakad. Az elhagyott templom tornya felett sötét felhők gyülekeznek. Schlattner megéhezik. Tehát ebédszünet, vagyis hősünk visszavonul ebédezni. A szegénylegények a paplak előtti, terebélyes körtefa alatt gunnyasztó, megázott asztal köré gyűlnek, és előszedik bicskájukat. Miklós, az ősz loknis nagyapa-puttó paprikás kolbászt osztogat és nagyszebeni barna kenyeret. A hideg szél ellen a kalotaszegi szilvapálinka maradványaival védekezünk. Schlattner két jól megtermett juhászkutyája egyfolytában körülöttünk forgolódik. Nem lehet túl bőséges a tiszteletes asszony kosztja. Gazdájuk sem várat sokat magára. A sok vörös kolbász láttán felcsillan a szeme. Fürgén az asztalhoz lép, s kéréstlenül tömni kezdi magába az *echter budapester* kolbászt. Ilyen helyzetekben nem könnyű komolynak maradni. Vince suttogva megjegyzi, hogy most aztán oda Politúr néni kímélő kosztja. *Mert az paraszt birodalom olyan, mint a háromkeréki szekér, avagy mint az sóatlan étel, mellyel az ember igen hamar megcsemerledik.*

Kocsik lovak nélkül

Schlattner kocsiszínében a mennyezetig érő batár mellett karcsú homokfutó és nájmódi gumikerekű szekér, szivárványszínűre pingálva. A sarokban vénségében is csodaszép, törékeny francia grófnők termetére szabott, oláhországi bojár-szánka. Hősünket ormóttan batár bakjára ültetem. A szászok kifutásáról mesél, színesen, magával ragadóan. Gábornak nehéz dolga van, mert úgy kell filmeznie, hogy semmit sem ért a mondókából. Csodálom ezt az embert! Csodálom, mert látszik, hogy szomorú, vagy inkább hogy „rossz passzban van”, nagyon „rossz passzban”, és mégis fegyelmzett. S ami a legjobb, a legritkább: igényes. Vince árnyékként követi a hosszú botra felszerelt mikrofonnal, Laci a fényre vonatkozó kívánságait lesi.

Egy régi kép

Szürkülettől az elhagyott templomban forгатunk. Érzem, hogy ez az utolsó alkalom a beszélgetésre, a szövegre, amelyért egyedül én vagyok felelős. A boltívek közé beszorult a menekülés utáni üresség. Az erdélyi szász templomokból kiszellőztethetetlen a kétségbeesett szökés szaga. A padokban tíz év óta ott hevernek az elhagyott hárászkendő. Ki tudja, hány évig védtek az imádkozó szász asszonyok kényes alfelét a felfázástól? Meghatnak ezek az elárvult jószágok (túl nagy fáradtság? túl sok szilvapálinka?). A hárászkendő ma már senkinek sem kellene. Viselőik a háborút követő elhurcoltatás siratóasszonyai voltak. Lányaikat lovaskocsikon hurcolták a közeli város állomásán várakozó marhavagonokhoz. Az anyák sebtében magukra terítve a vastag gyapjúken-

dőt, a szekerek mellé szegődtek. Hideg köd szaggatta térdüket, acélkék félelem döfte át szívüket. Jajgatva botladoztak a veszőhely felé tartó szekerek mellett...

Az oltáron egyszerű gyertyatartó. Gábor lefilmezi, ahogy Schlattner meggyújtja a gyertyát. De nem tudom megállapítani, hogy mitől remeg a keze, a felindultságtól-e, vagy a hatásadászat kedvéért. Jóval később az egyik esztergált fadíszhez támasztva tenyérszíni fényképet fedezek fel az oltáron. A színement kép rövid hajú, idős nő ábrázol. Régimódi nyugágyban fekszik, kezeit tarkójára kulcsolja. Behuny szemmel élvezi az arcát simogató havasi napfényt. A háttérben óriási, fehér hegycsúcs.

Schlattner ősz feje markánsan kiemelkedik a feketebáronsony-háttérből. Nagyon fegyelmezett, gondolatait egyre feszebbre vonja. Jól beszél, szépen beszél. A bejárat őrzésére állított „asszisztens”, a nyegle lovászlegény elbóbiskol, s hirtelen csaholó kutyák rontanak a templomba. – *Cut!* – pedig ez nagyon érdekes élményszál volt... – *Kamera läuft!* Börtönélmények, mind jobban kirajzolódó tragikomikum, és biztató közeledés a katarzis felé: az elárult barát utolsó arcképe. A közeli fülkés padban, vas-tag gyapjúkendőkbe burkolózó, átszellemült arcú Miklós egyszer csak ágyúnyi hangerővel horkolni kezd. Schlattner beszéd közben lopva kérdően rám néz, majd tanácstalanságom láttán sértődötten elnémul. Megint elárulták... – *Cut!* Bocsánatkérés, könyörgés... – *Bitte, bitte!* *Kamera läuft!* A csúcshoz közeledünk, a szarvasos történethez. Schlattner készségesen fog bele, úgy meséli, ahogy kértem, ahogy szeretném. A katarzis kurta kódo-

básnyira tőlünk: a vadász vállához emeli fegyverét, a börtön falai megdermednek, a fenevad tüzet okádvá közeledik... Gábor halkán megjegyzi, hogy kifogyott a film. Agyat, derekat megerőltető órák vannak mögöttünk. Egy ilyen nap végén az ember vagy még jobban szereti, vagy még jobban gyűlöli a többieket. A keserű nyállal újramezdett történetnek se sava, se bors. Vége a napnak.

Toros leves

A tiszteletes kedvenc presbiterével sörözget. Ingujjukon csepeg a lé. Fáradtan asztalhoz ülünk. Éjfélre jár. A falnak halottja van: jó üstnyi Kékküti Toros Leves gőzölög az asztalon. Összetevői: disznó- és borjúhús, zöldségek, fűszerek elhanyagolható mennyiségben, déli-kárpátoki levegő, Olt környéki kútvíz, megcsókolt s megvert asszonykezekkel meggyújt s kiszaggatott laska, szerelmes suttagások, káromkodások. És a halál. Az ízkombináció annyira tökéletes, hogy felséges kedvvel ünnepelni kezdjük ezt a kicsi világot, ezt a szobává parányult életet. Ünneplünk zenével, tánccal. Házigazdánk a kivénhedt zongorát veri, jómagam olténiai szilvafafurulyán dörmögöm a moldvai, ilyenkor magyarnak mondott és hitt balkáni táncdallamokat. A többiek felszabadultan táncolnak. Katonák a tábortűz körül. Csak Gábor krárog az egyik sarokban. Puttó úr valahonnan fehér lepedőt kerített izmos vállaira – Toldi Miklós női kiadásban –, ott kellett magát Gábor úr vén kandúrrá görnyedt alakja körül. Moldovai Mihály énekét fújom, a tiszteletes úr gyúrja hozzá az akkordokat. A presbiter pedig lelkiismeretesen tölti a pálinkát a szívekbe, a gallérokba, a cipőkbe s a zongorába. Kerek lesz a világszoba, de por nem verődik

fel benne. Főputtó hangja, hogy itt a jó kis szarvaspörköl! már nem jut el a nyálmirigyekig. – Pörkölj oda az asszonynak! – rikoltja a derékig meztelen presbiter. – Megpörköölöm a róka farkát! – kurjant rá a tiszteletes. Vagy a réce farkát? Netán a farkas farkát?! A *papa ungurilor** nagy vadász hírében áll a faluban.

Lefekvés! Bezuhanás idegen hitvesi nyoszolyába. Csendmeleg cserge, csend szememre az álmot! Kezemet a párna alá fúrom. Lelkemben kislány sikoltozik ablakban látott rútságoktól. Hús párnahaj, adj éjszakai békét! Ujjaim között felizzik elhagyatott vágyam. A hajtók árva női hálóingre bukkantak. Nem merem arcomhoz emelni a prédát.

Reggeli nyögés, köhögés, krákogás: ébredszik a tábor. Laci már kint járt a lovaknál, mindent felpakolt, a helyére tett, lemosott, kipucolt, kifényezett. Pöttömnyi vitézek pocokbőr gallérú mentékben vacognak szűrkeszín esőben. Suttognak a mennydörgésben. Csitt! Nehogy felköltsd a tiszteletest. Délig alszik, aztán vadászni indul. A nyúl vetemények közt fülel. A vadászok keresik széllyel. Bokros helyeken futkosnak. Teli torokkal kiáltanak: Halalá! Halalá! Halalá!

Indulhat a portya.

Ünneplő halál

Roşia ma nagy ünnepre készül – jobban mondva nagy ünnepre készülnek a rothbergi paplakban: Schlattner ma

* A magyarok papja.

lesz hetvenéves. Alig vesz tudomást érkezésünkről. Kétségbeesett arcot vágva, kezeit tördelve rohángál végig a bálteremnyi szobákon. Prominens vendégeket vár. A faluban rajta és feleségén kívül még két százsz él. Először Susanne Löschhöz megyünk el. Takaros porta, nagy, boltíves kapuval. Az L-alakú ház végében nyári konyha. Ide kopogtat be Helmuth, az idegenvezetőnk. Schlattner rendelte mellénk, igaz is, így másnaposan nem valami bizalomkeltők a magunkfajta szegénylegények. Kopogtatására törekeny, mosolygó szemű öregasszony jelenik meg az alacsony szoba ajtajában. Dél van, éppen a Nürnbergből hazalátogató fiával ebédeznek. Hogy megengedné-e a filmezést? Kilencvenhárom éves, de még sohasem vettek mozgóképre, kapja szája elé vékonyka kezét. Persze, hogy megengedi, de előbb ebédeznek, aztán átöltözik. A konyhából csomboros lucskos káposzta illata árad felénk. Az asztal végén izomíngre vetkezett, testes férfi jókora füstölt oldalassal viaskodik. Helmuth huszonhét éves. Saját bevallása szerint az egyetlen *hazatelepedett*. Idegen volt az apák országában, s aztán a nagy futáskor egy szépséges román lányt hagyott itt. Nem tudta feledni a lány szemeit. Visszajöttment. És vállalkozó lett, mint mindenki. Kíntről csempészett fűszerkeverékekkel látja el a környék mészárosait: – *Cîrnaţi şii salam made in Germany** – kurjantja vidáman. Újabban még a karácsonyi töltött káposztához is az ő keverékét keresik.

Fehér ünnepi fejkendő, fekete bársony kabátka, sötétkék szoknya, falusi varga készítette szigorú, sötét cipők. Gá-

* Németországi szalámi és kolbász.

bor lefilmezné, ahogy vizet húz a kútból. Készségesen teszi, gyakorlott mozdulatokkal. Szájtátva bámuljuk. Zsuzsanna vizet húz. Netán fürdésre készül? Mosolyog.

Andreas Groß a második világháborúban a román hadseregben szolgált. Felhúzza vastag flanelingét, mutatoujjamat a melle közepére húzza. Igen, igen, ott lőtték meg, érzem-e a golyó ütötte lyukat? A hegye még mindig benne van. Jó ruszki golyó, csak időváltozáskor rakoncátlanodik. Alacsony, kemény kötésű emberke ez a Groß úr. Nyolcvanhárom éves, szájából hiányoznak a fogak.

Hogy miért maradt itt? Hát mert a románok visszaadták a földeket! Ősapjának nyolcszázötven éve mérték ki azokat a magyarok, ötven éve vették el a románok. Hogy menjen ki most, mikor végre visszakapta a jussát? Románokkal műveltetik az egészséget, de még így is kijön a számítása. A házból rövid hajú, fürgén mozgó, idősebb nő lép ki. Nem, dehogy a lánya, a felesége – legyint az öreg. Az asszonyság kerek tíz éve futott el. Gyermekágyas lánya hívta magához. Ült nála vagy két hónapot, aztán csomagolni kezdett. Már a buszjegyet is megvásárolta, mikor felhívta Rothbergből legjobb barátnője, hogy ne menjen haza, mert otthonról mindenki elment. Csak a románok, a cigányok, s a pap maradt. Néha hazalátogat még ehhez a bolondhoz – kap férje legyintő karja után –, de két-három hétnél nem bírja tovább. Az öreg csak a fejét csóválja, és mosolyog. Szemében fiatalos tűz lobog.

Gáborék filmezni mennek a cigánysorra. Nincs kedvem az anyaországiak kedvenc közhelyképeihez, hogy romos házak, sáros utak, gumicsizmás, rosszarcú emberek, tó-

csákban tapicskoló meztelen gyerekek, hogy *édeserdélyitt-vagyunkcsaktanuldmárvégremegaleckét*. Egy ideig ott toporgok a templomkertben. A terebélyes fákról bőven cseppeg nyakamba az eső. Az utcán kövér fiúcskát cipelő, gumicsizmás asszonytól a kocsmá után érdeklődöm. – Nálunk nincsen kocsmá – ingatja a fejét. A *domnu primar** az összest bezáratta. Mert az emberek megrészegekdedek és összeverekedtek. Italt csak az üzletben lehet vásárolni. A polgármester feleségének az üzletében. De az szombaton zárva van. A főutcai száz házakat tehetősebb román családok vásárolták meg. Az egyiket éppen tatarozzák: a kőművesek hosszú létrát támasztottak a homlokzatnak. Kalapácsaikkal a barokk-babérlapis keretbe foglalt gót betűs stukkót verik le. A ház építőjének és feleségének a monogramját. Ortodox kereszt kerül a helyére, ahogy előbb-utóbb minden házra. Felháborító, hogy szívemben semmi felháborodás, semmi részvét.

Ünneplést várók

A veresmarti templom öles falakkal van bekerítve. A templomkertben masszív, alacsony torony. Fedett feljárati lépcsőjén gubbaszt egy szárazföldre számúzótt sűrű. Pipára gyűjtök, Tarkovszkij naplóját lapozgatom. Ma éjjel azt álmodtam, hogy meghaltam, de továbbra is láttam, pontosan éreztem, mi történik körülöttem. Éreztem, hogy erőtlenül és tehetetlenül csupán arra vagyok képes, hogy a halálom, a saját holttestem tanúja legyek. És legfőképpen úgy tűnt, hogy egy már elfeledett, régi érzésem szerint mindez nem álom, hanem valóság. Any-

* A polgármester úr.

nyira erős ez az érzés, hogy lelkem bánattal, önsajnálatlaltelik meg, és furcsa viszonyba kerülök az életemmel: mintha olyan hisztérikus érzés ragadna magával, mint amikor idegen bánat miatt érez részvétet önmaga iránt az ember, amelyet kívülről lát és értékel, mintha a tulajdon, magasabb rendű élete határain kívül került volna, mintha a múltam – egy védtelen, tapasztalatlan gyerek élete volna. Nem létezik többé idő, csak a félelem és a halhatatlanság érzése. Nyúzott arcú, borostás ember lép mellém. Ha nagy ritkán szükség van a harangokra, én szoktam meghúzni őket – dörzsöli össze fáradt kezeit. Mert sok jó harang van még ebben a toronyban. Bizony, nagy ember a *domnu preot*, miniszterek a barátai. A minap is itt voltak vagy ketten. Egy román és egy német. Végigkocsikáltak a nagy batárral a falun, még a cigánysorra is leereszkedtek. Azóta van aszfalt a faluban. Éjjel-nappal öntötték három napig. Három váltásban dolgoztak az útépítők. S tényleg olyan jószívű a cigányokkal, ahogy beszélnek? Hát ő erről nem tud, de azt látta, hogy ha magunkfajta filmesek érkeznek, megfogad egy csokor cigány gyermeket, s végigkocsikázik velük a főutcán. Hirtelen feltűnik Schlattner fekete taláros alakja. Emberemhez lép, és leteremti a sárga földig. Hogy még ma, az ő születésnapjára sem volt képes megborotválkozni! Tűnés haza, s nyomban vissza frissen, ünneplőben. Minden percben itt lehet a püspök úr!

Gáborék megázva, rosszkedvűen érkeznek. Beleragadtak a sárba, a cigányok kellet hogy kihúzzák őket, girhes lovaikkal. A vendégek érkezőben. Kevesen vannak, és mind idősek.

Ünneplést ünneplők

Emberem újra feltűnik. Szófogadóan megborotválkozva, uraktól levetett, szürke kabátban, vadonatúj farmerben. Félszegen, várakozóan szétnéz. Nincs aki megdicsérje... Elfogódottságomban intek neki, hogy lépünk odébb, a templom hátához. Készségesen követ. Az elszáradt repkénnyel befutott sekrestye falai nedvesek, kikezdte őket a megdermedt idő. Oldaltáskámból kiviszem a kulcsom, lecsavarom a tetejét, és odakínálom. Vizenyős, kék szemével rám néz, nagyot nyel. Kezét nadrágjához törli, majd húz egyet a lapos fémpalackból. Eau de vie van benne, jófajta luxemburgi mirabella – *Prunus insititia var. Ceream* – pálinka. Szemeit egy pillanatra becsukja, majd fürkészően rám néz. – *Sunt român, foarte bine; și totuși nu suport muzica populară românească (cu excepția doinei). În schimb, muzica ungurească mă mișcă, mă pătrunde până în măduvă. Ungurii sunt dușmanii noștri. Dar într-un sens acești dușmani îmi sunt mai aproape decât compatrioții mei. Ce concluzii să trag de aici?** Cigaretára gyújtunk, lábunk öreg virágokra tapos. Szótlanul fújuk a füstöt. Még egy virág, még egy élet. – Ha így folytatjuk nem lesz ki meghúzza a harangokat – teszi vállamra a kezét. Magamhoz szorítanám, de szégyellem magam.

Türelmetlen várakozás a szemerkélő esőben. Az ünneptelt forgatókönyve szerint az első harangnak akkor kell

* Persze hogy román vagyok, de ki nem állhatom a román népzene (kivételem a doina). Ezzel szemben a magyar népzene megindít, könnyekig meghat. A magyarok ellenségeink. Ám ezek az ellenségek bizonyos szempontból közelebb állnak hozzám, mint honfitársaim. Milyen következtetést vonjak le ebből?

megszólalnia, amikor a püspökkel karöltve kilépnek a paplak ajtaján. A második akkor kondul meg, ha belépnek a templomkertbe. Hogy a legnagyobb, a legöregebbik a templomküszöb átlépésekor csatlakozzék a többiekhez – tisztelgően. De az udvaron izzadó templomszolgá – fiatal, kerekkepű fickó, kihízott, fekete öltönyben, vastag bogra kötött, rövid nyakkendővel – túl hamar és túl durván jelez. Mert nem csak két kézzel integet, hanem néhány hangos káromkodást is megereszt. Embertem vállát megvonva felsiet a grádicon, s egyszerre húzza meg az összes harangot. A megzavart ünnepi menet a templom felé bukdácsol. Néhányan rátaposnak az ünneplésre érzéketlen, vonító kutyák lábaira.

Legutolsónak lépek be a gyertyáktól fényes templomba. Egykor egy kifáradt, s a vadászoktól nagyon szorongatott nyúl éppen az isteni tisztelet alatt bemenekült a templomba, de ott sem talált biztonságot, mert a hívek az áhítatosságukat megzavarót elkergették, és bezárták az ajtót.

Ki az esőáztatta, sötét mezőkre, a jó szagú füvek közé. Hogy felszusszanhassak, hogy kikerüljek a hajtásból. De inkább az édes szavú, *szépszálemberpüspök* beszédére bóbiskolok. Az árulás bocsánatos voltáról beszél. Gábor és Vince az ünnepelt körül sürgölődik kamerával, mikrofonnal. Schlattner kéjesen fürdőzik Laci ráállított reflektorfényeiben. Kis kacsá fürdik fekete tóban, anyjához készül... Nem, az anyja nem tudott eljönni, pedig nagyon készült a születésnapra. Mindent összepakolt, s már a repülőjegyet is megvette. De az utolsó pillanatban történt valami. Valaki elfelejtette levenni az oltárról azt a régi képet.

Az orgona vontatott hangjára a gyülekezet énekelni kezd. Idegen muzsika, elfáraszt a hallgatása... De hát ezek fordítva énekelnek... a végétől indultak, hogy eljuszanak az elejéhez... furcsa gyülekezet... Susanne Lösch és Andreas Groß is közöttük van... Ők talán megmenthetnék a helyzetet... szólhatnának, hogy: bocsánat, a dalt az elejéről kell kezdeni, ahogy nyolcszázötven éve szokás! Megzavarodott szemmel keresem arcukat a fényesre koptatott, vén padok között: egy csomó hátulról előre éneklő zsolttáros és két földrekoppant fej... A mítoszok belülről végtelenül unalmasak. Mit bóbiskolsz? Nehogy elaludj!

Utolsóként lépek ki az elfújtt gyertyáktól füstölgő templomból. Kint a harangozó vár. Nagyot húzok a fakulacsból kínált fickós borból. Megölel, és a fülembé súgja: *Senki el ne higgye magát az ő uraságában, nagy tekintetiben és nagy méltóságában, hogy abhoz képest megutálná a szegényt és a megnyomorultat. Ha valamiben vétkezőzik, és egyenesen nem találja a dolgot, nem kell az okaért mindjárt megnyúzni. Meg ne utáld a szegény nyavalyást; hanem légy engedelmes és kegyelmes hozzá. Úgy történhetik, hogy ő, noha alávaló és szegény, ugyan nagy és igen szükséges dologban szolgálhat és használhat tenéked.*

A hídon által

Hallucinálós hazaúton Gábor hörögve történelméről hebegi. Hogy van egy fiacskája, akit csak kéthetenként láthat. Viszont. Hétvége, viszonthétvége: fiát a komáromi hídhöz vinné, vinnélek, csak tudnám merre vinnélek, hogy lássa a *fi*, mire képes az *aty*, mert, hogy valamikor véletlenül ott dolgozott a sohakinemondanevét *atyapapa*. Ki is

mentek a keletnyugatidélihez, hogy felüljenek a gőzösre: hétvégi apuka hétvégi fiacskájával vonatoznak hétvégi anyuka lányával kocsiznak. Ölébe! Az utazás indul. Zötyög a bagázs, a málha, a csomag. Edd a kenyeret fiam! Idd a bort apám! Zötyög a vonat, zötyög a világ. El. Mellettünk el az idő. *Fy:* Jaj, beh jó lehet lenni! *Ah:* Jaj, beh jó lenne nem lenni? Kinga, Áronka: kínomat simogatom álmomban. Jaj Bagázs! Jaj Málha! Jaj Csomag! Betyárvinetúk! Vinetúbetyárok a láthatáron! A kocsis szippog, az időződő vendégnémetlányok tangájukat tépik. Lefeje. Bugyigumijukat tépik, mert itt van rozsaszandor. Alexander von Rose tied testem-lelkem, fektess gerincre. Gerincre-hasra a cafkát, mert megérdemli. Láttod fiacskám ezek itt valódi betyárok, jómagyaremberek. Most egy kicsit még tornáznak a lovon, majd kirabolják a néniket és bácsikat. Jó hecc! Ez még az én hidamnál is jobb. A végén mindenki jót röhög. De a szepegő kicsi szolgál csak visít, hogy ő a hidat akarja, neki csak a híd kell. Az apa hídja anya ott áll a túlsó oldalon. Közepén kiborotválkozott, farmergatyás bácsi. Kháron bácsika, hát nem ismeresz meg? Hát én vagyok, Kobak. Húgybaszarba hagyva a kicsi Kobak. A mozdony tanácstalanul megtorpan. Árvalányhajás nagyalföldön-angyalföldön nincsenek hidak. Most aztán törheti a fejét apád, fiam, kicsi Kobak. Bújj tenyered mögé fiam! Rózsa Sándor előkapja fegyverét lobogós gatyájából, s árvalányhaját lövel a német harisnyák ölébe. Nesze neked hagyomány! S neked is egy kicsi sámánosan révülő ázsia, dumme Gans! Fogadj csak magadba egy kis ősiséget kékszemű germán tehén! Rátok fér egy jó adag echte ígymulata-magyarúr! Globalizálódott cafkák!

– Balfasz, hát rossz vonatra ültetek – szakad ki számonkon hirtelen a rosszízű szó. De már nem lehet jóvátenni. Semmit sem lehet jóvátenni. Írásomra rásüt a Nap. Nem mindegy, hogy a végtelenségig rossz lóra teszel, vagy, hogy rossz vonatra ültök fel vasárnapi fiacskáddal. Valahányszor elmeséled a buta történeted, ha fáradt cimboráiddal félresikerült portyáról tértek haza. Hogy röhögjenek rajtad, s tenyerükkel combjukat csapkodva lebalfazzozzanak a rossz vonat miatt: globalizáld csak a csemetét, úgy sincs más választásod.

Esti reggel

Visszafozott, fáradt este. Már csak a tiszteletes úr aznapi vadászkalandjait kell végighallgatnunk az ócska sör mellett. Fegyelmeld magad! Csak semmi kritika! Ez itt maradt, te elmentél. Itthon kuss a neved. *Nebéz ugyan a békelességgel való túrés. De ezt gondoljuk, hogy nem egyedül vagyunk, hanem egyéb emberek is ugyanazon főredékben ferednek mivelünk.* A matrac alá, a legmélyére begyúrt hálóing már rég az igazak álmát alussza. *Annakutána jobban nézegetvén az egeket, találta egy kis csillagot, mely azt jelenti vala neki, hogy: ha hét napig megtartóztatná magát és ottbón lévén egyet sem szólana – tehat megmeneködnék a haláltól.* A csapat csikos pizsamát ölt magára, elvégre holnap az enyedi börtönben van jelenésünk. Csak Miklós flangál szárközépig érő, patyolat hálóingben. Kulcsospéter a megdicsőült rabok között.

Gábor azzal ébreszt, hogy rettenetesen fáj a foga. Felül az ágyban, s éhgyomorrra meghúzza a kalotaszegi butellát. Mondom, gyere keljünk fel, s nézzük meg a templomot, míg Laci felpányvázza a lovakat. Szót fogad. A

templomnak nincs meg a kulcsa. Sehol sem találjuk, nem is igen keressük. Az utcán jámbor szemű, kék kötényes ember sepreget. Csak a tiszteletes ismeri a kulcsok helyét. De hát ő alszik még, éppen vállához emeli a puskát, és céloz, és lő, és a fenevad vérben fetreng a templom lépcsőjén. Honnan került ide ez a félkegyelmű, véres nyúl? Vér! Mennyi vér! Seprűm alatt a föld beissza a vért. A templom be van zárva, de az ajtó alatt beszivárog a vér. Aztán az oltár elé ér, és megalvad. Már csak gumicsizmában lehet belépni Isten lakásába, annyi a vér mindenütt. Bizony, gumicsizmával járunk a vasárnapi istentiszteletre – ezt képzeljék el, uraim. Aztán a nagy vesszőseprűt lábai közé kapja, és hazarepül. Otthon anyja várja kávéval és kakastejes kenyérrel, omlós kaláccsal. Omló partok között omló háztetők. Omlós kalácsálom. A tiszteletes meghagyta, hogy ne költsük fel, mert prédikálni van kedve. Horkolva prédikál, nagy mestere a szavaknak. Laci felnyergelte a lovakat. Vince nyugtatja őket, miután ijedten kapálózni kezdtek az éktelen fűrészeléstől. Zárjátok be a kaput! Induljunk!

Ködös mezőkön poroszkálunk. Az útszéli esőben pásztorlány. Fekete feliratú nylonzsákot borított magára, fekete kopott betűk: AZOMUREŞ. Bal kezével jobb karja fölé emeli a zsákot, sátorponyva gyanánt. Vastag könyv fölé hajol. Látom, Gábor is felkapja a fejét. Egymásra nézünk. Aztán legyint, és meghúzza az üveget. Zavarodottan fordítom el a fejemet. Kinga!

Narkissos

Időben érkeztünk. Schlattner még reggelizik. A kúria előtt ácsorgunk. Laci letakarja a lovakat. Vince előszedi a dohányos zacskóját, és Politúr néni állítólagos rémálmain vihog, hogy megerősakolták a politúrzsagató, magyar betyárok. A bejárat mellett, a csatorna alatt esővízes fakád. *Anyámasszonykatonájapestiertelmiségigyerek* gyűrötten a kád fölé hajol. Megnézi magát, majd lopva körülnéz, s egy alkalmas pillanatban kinyomja a homloka közepén éktelenkedő pattanást. Már három napja unatkozik a szentem. Hozzálépek, s elkezdem szórni a sárga faleveleket a vízbe. Csúnyán elhúzza a száját, elkotródik. Szólok Gábornak, hogy megvan, jöjjön csak ide. Schlattner talárban, gondterhelt ábrázattal érkezik. Siettet, hogy tegyük fel a csomagjait. Mindent összekészített az előszobába. Mondom, hogy lenne még egy jelenet, itt a ház előtt. Siessünk – integeti –, mert várják a rabtestvérei. Laci szancsópanzai nyugodtsággal megbontja a málhát. Nehéz lámpákat, keretre feszített lepedőket helyez a kád köré. Vince vállára emeli súlyos gépezetét. Gábor a kamera fölé hajolva, apró mozdulatokkal vitustáncát járja a kád körül. Egy kicsit távolabb Miklós, kezeit pocakján összefonva, ajkát csücsörítve figyel az előkészületeket, munkát szimatolva Lacira sandít, aztán lábujjhegyen eloldalog. Mindenki a helyén. Schlattner következik. Kérdően néz rám. Mondom, kérem, hogy hajoljon a kád fölé, és tükröképre figyelve lassan szedje le a lapikat a víz tükréről. Félek, hogy visszautasít, hisz olyan átlátszó a metafora, hogy még tán entellektüel nyeglécünk is megértené, aki a kert túlsó végében éppen éretlen almát szedeget, bele-bele rúgva a körülötte ugráló, farkukat

csóváló kutyákba. De Schlattner csak bólint, leveszi fejéről a bársony berettet, és két kezével megmarkolva a széleket a kád fölé hajol. Az idő megáll. A víztükörben fehér hajú, kortalan, múlttalan – nemtelen? – emberi arc jelenik meg. Ennek az arcnak nincsen tekintete, mert az örökkévalóságnak tűnő pillanatainkban elfeledjük, hogy emberek vagyunk. Őszi ágacska zuhan a hordóba, befodrozza a tengernyi víz felszínét. Rendes, szép ritmusa darabokra töri a végtelenséget. – Hová tűnsz előlem? – sikolt fel az ifjú fájdalmasan, amint széttöredezni látja a tükörképet. – Ne hagyj itt kegyetlenül, maradj velem! Ha már meg nem érinthetlek, hadd nézzelek legalább fájdalmas gyönyörűséggel! *Cut!* Eleredt az eső. Indulnunk kell.

Börtönök

Nagyenyed felé világosodni kezd az ég. A társaság hangulata nyomott. Az ember nem szívesen lépi át a börtön kapuját. Még jószántából sem. Csak találgatom, hogy mi vár ránk. A le-lemaradozó Schlattner mind jobban felporgeti magát, hogy órá odabent egy pillanatra se számíthatunk, mert a pokol tornácán ő valahányszor az Istennel s az Ördöggel randevúzik. Enyed macskaköves utcáin bukdácsolunk, békebeli polgárházacsákák között. Aztán megállunk egy régi, omladozó épület világoszöld vaskapuja előtt. A börtön – suttogja rekedtfehéren Schlattner. Röhögnöm kell, mert az egész olyan, mint a gyimespalánkai monarchiás vasúttállomás, leszámítva a tribün nagyságú, almazöld vaskaput. Lacit és Vincét a lovagnál hagyjuk. Schlattner remegő kézzel fejére teszi fekete palacsintává fajult papi fejfedőjét, s meghúzza a nagykapuba vágott kiskapu csengőgombját. Fölösleges,

sőt veszélyes gesztus: a hirtelen kitárulkozó kapun majd bebukó *domnu pastort* három készségesen vigyorgó dzsinn fogadja. Három, fogsorát mutogató, zsíros fejű, szürke egyenruha. Tessék, tessék, csak be ne essék... Fekete hollónk kecses balettlépésekben körültáncolja a láb-szagú őrszobát, majd csókot szórva a három hetedik-hattyúnak, int, hogy kövessük. Merthogy ő itt otthon van. Az első udvaron, a két vaskapu között már vár a börtönparancsnok. Mosolyogva ölelkezik a *domnu preotul*, szájon csókolja, gratulál a születésnapjára. Közben int nekünk, hogy hozzuk csak be a málhákat, minden a legnagyobb rendben. Csalódott vagyok. Több szigorúságra, rettenetre számítottam: mítoszaim sorra cserben hagynak, még a csaholó farkaskutyák is hiányoznak. A második vaskapu is kinyílik, ez is zöldalmára van festve. Mögötte fiatal, köpcös pópa vár. Újabb ölelések, csókok. A kerek fejű, kecskeszakállas emberke nagy igekezettel csimpaszkodik Schlattner nyakába. Összeölelkezve lépik át a harmadik, méregzöld kapu küszöbét. A börtön kellős közepén, gondozott virággruppok között vadonátúj ortodox templom. – Tizennyolc hónap alatt emelték kedves rabjaink, jegyzi meg mosolyogva haspókpópa. – Bizony – bólint büszkén az ünnepelt. – És én nekik ajándékoztam az egyik harangomat.

A templom mellett alacsony hodály. Ide hajtják be a rabhíveket a rabevangélikus rabistentiszteletre. Ahogy belépünk a tágas osztályteremre emlékeztető helyiségbe, hús ember szökik fel és kapja vigyázzba magát. Foszladozó katonaruha valamennyin. Lábukon eltaposott, kiszakadt tornacipő. Határozatlanlankodó foglár lép Schlattnerhez, és

valamit a fülébe súg. Hogy a kórus már órák óta vár, le fogják késni az ebédet. Schlattner bólint. A sárgaarcú emberek kettős sorban mögéje állnak, kézen fogják egymást, mint az óvodások. Egy tapodtat sem tennének maguktól. Lesütött szemmel folyton a parancsra várnak. Fialatok, idősek vegyesen. Az első sorban vékony, kopaszodó ácsorog, orrán pápaszem, szódásüveg-alj-vastagságú lencsékkel. Bal kezével fekete énekeskönyvet szorít a szívéhez. Jobbján hórihorgas, ősz hajú öregember, fejét a mellére ejti. A sort vörös hajú fiú zárja. Haja divatosra bodorítva. Mellette délceg cigánylegény. A kezét szorongatja. A sor végére mi is beállunk, s hogy, hogy nem, hamarosan át vesszük az előttünk járók lépteinek vontatott ütemét.

A gyilkosok kórusa

A *lácaşul Domnului*-ban* a kolléga teljes papi ornátusban fogad. Fialat arcú, de már őszülő-kopaszodó templomszolgájával cseveg. Schlattner a bal oldali hajóba vezeti híveit, és megigazítja fejfedőjét. Átellenben kis csoport férfi, civil ruhában: a „gyilkosok kórusa”. Később meséli az alázatos mosolyú Őszülő, hogy azért vannak civilben, mert ez a fellépő jelmezük. Olyan híresek, hogy rendszeresen kiviszik őket a városi katedrálisba énekelni, de még a környező helységekre is meghívják őket egy-egy nagyobb egyházi ünnepre. Ha egy falu ad magára, akkor csakis az enyedi gyilkosok kórusát szegődi meg. Valahányuk *ucigaş*, vagyis emberi életet oltott ki, tizennyolctól huszonöt évig tart a büntetésük, úgyhogy egyelőre nem kell szabadulás okán tagkiválástól tartani. A kórust jóké-

* Az Úr házában.

pű zenetanár-forma fiatalember vezeti. Schlattnerhez hasonló bejárónak vélem, de az Őszülő kiigazít: hogyne, ő is hozzánk tartozik. Móc, az Erdélyi Érchegység egyik falucskájából való. Szépséges felesége egyszer csak betegeskedni kezdett. A körzeti orvos egyre-másra látogatta, kezelgette. Emberünk egyik nap hamarabb talált hazatérni a munkából, s hát az orvos ott fekszik az asszony csóré-hamvas hasán. Bicskáját többször a hátába vágta, s amikor a *domnu doctor** lehempereedett a sikoltozó asszonykáról, elmetszette a gégejét. Most gondosan vasalt pantallót visel és fehér, szélesgallérú inget. Sötétbarna haja gondosan beolajozva, kék szemében megszállott tűz. Türelmetlenül figyeli a Schlattnerrel sugdosó pópa mozdulatait, hosszú ujjaival görcsösen a vezénylőpultba kapaszkodik. De az aranyos ornátusba csomagolt húsgombócnak eszé ágában sincs megkezdeni a rituálét. Látván, hogy Gábor kamerája fölé hajol, s Vince feléje nyújtja a mikrofont, rövid beszédre készül. Schlattnerhez lép, kézen fogja, és a krisztusi szeretetről kezd selypegni. Hogy milyen áldásos egy ilyen komoly pásztor-társ ennyi eltévedt bárány között, és hogy ezt a jeles kollégát még az ország belügyminisztere is felköszöntötte születése napján. A bal hajó halovány rabjai lehajtott fejjel toporognak, átellenben a kórus ájtatos szemfogatással, nagyokat nyelve a veszendőbe indul ebédre álmodozik. Egyikük, kétméteres, borostás óriás, vörös nadrágban és pulóverben diszkrétan megkísérli elkapni a kottájára telepedett legyet, majd öklét morzsolgatva, apró disznószekeit a mennyezetre függeszti. Imádkozik vagy káromkodik?

* A doktor úr.

Schlattner bódultan bólogat a bizalmas balkáni bókokra. Esze ágában sincs közbevágni, kiadósan lubickol a bökversfüzér-himnuszban. Felkavarodik a gyomrom. Két évig ő is börtönben ült – nyugtatom gyomrom-magam. Elkapták, besittelték, s két év alatt bombabiztos koronatanút faragtak belőle. Vallomása alapján a tárgyaláson úgy hulltak el legjobb barátai, akár a templom freskóján a kárhozatra ítélték fejei a vörös ördög kaszája alatt. Nem a megerőltetett fizikai vagy szellemi munka tette őt felnőtté, hanem az árulás. Ezek után lehet, hogy nekem is jól esne egy csöppnyi börtönbeli napsugár. Vajon miért szeretünk visszatérni szenvedéseink színhelyére? Múltbeli kínokat élesztgetni, hogy tőlük visszafiatalodjunk? Itt volnánk! Igen, végre ideérkeztünk a forráshoz! Agyam legförtelmesebb helye ez. Hogy kit, mikor, és hányszor árultam el a szeretetben, az itt mind pontosan fel van jegyezve. Akkor árultam el valakit, ha félni kezdtem. Akkor kezdtem félni, ha elárultam valakit. Akkor kezdtem igazából félni magamtól, amikor rájöttem, hogy képes vagyok bármit megbocsátani magamnak. Csak magad lehetsz a mérték! És csak egyféleképpen szabadulhatsz: ha titokban felhúzod magad a várost környező erdők ama szelíd gesztenyefájára.

Gábor és Vince földig hajolnak a mennyei kórus előtt. A pápa, karjait pocakja köré fonva, elégedetten behunyja a szemét – *ce naiba, sunt băieții mei!** Schlattner ravasz szemekkel rámkacsint, hogy ugye megmondtam, nem akaróhová hozom a tisztelt pesti társaságot. Rabhívei

* Az ördögbe is, ezek az én fiaim!

hetedhétörpékként tördelik kezecskéiket, zavartan tapossák egymás lábacskaikat.

Lacit keresem. Ott van hátul. Borzasan, fáradtan a bejáratnál oszlopnak dőlt. Alig várom az ének végét, félek, hogy befejeződik a dal. Mintha hosszú böjt végéhez közelednénk. Mondtam már: az örökkévalóság pillanatai kibírhatatlanok. – Irgalom – harsan fel a gyilkos férfitörökéből. – Uram irgalmazz – vet lángot a kántor szeme. – Irgalommal légy teljes – döngeti a falakat a pulóveres óriás. – Irgalommal tekints le ránk – mosolyogja az Őszülő. Elszédülök. Laci vállamra teszi a kezét. De még nincs vége. A kórus egy pillanatra elnémul, a karnagy beint a születésnap köszöntőt. Az aranyos pápa tárt karokkal Schlattner mellé lép, nyakába csimpaszkodva cuppantja csókjait. A hét törpék felemelik fejüket, s embernagyságúra növe, morogva, alig hallhatóan tapsolni kezdenek. Hogy sokáig éljen az ünnepe, csak boldog napokat érjen ebben a siralomvölgyben. Schlattner kibontakozik a kollegiális ölelésből, a templom közepére lép, és hajlongani kezd, akár egy győztes bokszoló. Kezeit mellén összekulcsolva hajlong a négy égtáj felé. Az üres templomban.

Bent és kint

Az evangélikus istentiszteletet az enyedi börtön „kulturális szobájában” tartják. A *camera culturală*ban* a változások után a diktátor fél-, illetve kétfülű portréja helyére a román állam újdonsült címere került. A falakat belepő

* Kultúrszoba.

lozinkák* helyére az Emberi Jogok Nyilatkozatából vett idézetek az egyéni szabadságról. Tiszta szerencse, hogy a rabok legtöbbje analfabéta, még halálra röhögnek magukat a világméretű blöffaranyköpésektől. A forrás láthatóan új, de a betűtípus kísértetiesen hasonlít elődjéhez. Fehér pannón égővörös betűk.

Schlattner maroknyi talpasával elégedetten veszi birtokába a termet. Az ülésrend, úgy látszik, már régóta kialakult: elől az öregek, hátul a fiatalok. Egyetlen kivétel a tonzúrás vörösfej. Ő elől marad, Schlattner keze ügyében. A csapat fegyelmezetten ül, néhányan még mindig egymás kezét szorongatják. Mások buzgón a fekete énekeskönyvbe kapaszkodnak, kérdő-fontoskodó arccal utasítására várva. – Ma megfordítjuk a procedúrát – szól nagylelkűen –, előbb a szórakozás, utána a kötelesség. Int: Lacival becipeljük az ajándékokat. Újabb jelzés: a vörös hajú bontogatni kezdi a csomagokat. Gyakorlott ujjal oldja meg a csatokat, hevedereket, játszi könnyedséggel bogoz ki durva rafia-bogokat, s mindent kiszór a hosszú, csupasz asztalra. A tiszteletes neszkvét osztogat, cukrot pirinyó borítékokban, bélyeget, használt pulóvert és meleg alsógatyát. Isten hozott, Mikulás bácsi, üdvözlünk szerény hajlékunkban! A kéregető karokat a vörös hajú rendszabályozza: Lesz kapsz, ha nem vagytok szófogadóak! Aztán nekiáll bronzbőrű szeretőjével számolni, hogy meglegyen a rend. A vörös krampusz rendje. Ebbe még a *domnu pastornak*** sincs beleszólása. A

* Jelmondatok.

** A lelkész úrnak.

prédaalamizsna szétosztása a benti szentségek közé tartozik. Fogalmunk sincs, hogy miért jár az egyiknek tűz, a másiknak száz cigaretta. A tábor lassan lecsendesedik. – Senki sem kapott fölösen, senki sem rövidült meg – csapja össze tornacipős bokáját a fiatal róka. Schlattner türelmetlenül bólint, majd felemelkedik, és énekelni kezd. Hangja erőtlen, vontatott. Egyedül van. A fiúk némán osztozkodnak a prédán, csereberélnek, guberálnak a padok alatt. Ahogy hangját felemeli, fejvesztve énekeskönyvüket kezdik lapozni.

– Anyám sírjára esküszöm, nem értem mit keres itt nálunk a *papa sasilor**. Az adományokhoz persze jó szívvel hozzászokik a szegény ember, de hát minek kell ennyi malasztal köríteni? Csak két német van köztük, a többiek egy szót sem értenek a prédikációból – dörgölőzik hozzám az Őszülő. Ott kellett hagynom az istentiszteletet, mert az egyik űr az ajtóból kétségbeesetten magához intett. – Baj van – súgja. Az egyik kolléga eltűnt. Úgy látszik, összetévesztette a börtönudvart egy parkkal. Az Isten szerelmére kérem, keresse meg, mert nagyon kikapok a parancsnoktól. Miklós, Laci mellettem ültek, Laci éberem, türelmesem, Miklós magábaszálltan, bóbiskolva. Tanácstalan vagyok. Aztán eszembe jut nyegle lovászfifúnk, s keresésére indulok. Meg is találok: köveket rugdos a templom mögött. Már távolról integetek, gyere vissza, ember, ez itt nem a hűvösvölgyi szanatórium, de csak megvonja a vállát, és tovább unatkozik. Ahogy közelebe érek, arcára gyűlölet ül: – Lepre egy hely – szisze-

* A szászok papja.

gi. A gutaütés környékez, de megpróbálom a lehető legvisszafogottabban megmagyarázni neki, hogy szigorított börtönben vagyunk, itt tilos a csellengés. Elhúzza a száját, kénytelen-kelletlen követ. A *camera culturală* bejárata előtt Miklós gondterhelt tekintete fogad. Úgy látszik, ő is tudomást szerzett a malórról. – Rosszalkodtam – vi-gyorog cinikusan a számomra mindvégig megfejthetetlen okokból magát kiválasztottnak érző, s ezt mindenkivel éreztető penészvirág. Az istentisztelet a végéhez közele-dik, zavaró volna a visszasettenkedés. Így sohasem fo-gom megtudni, hogy Schlattnerünk valóban önkívület-ben cerebrálta-e börtönbeli istentiszteletét, mint ahogy idejövet nagy hévvel mesélte. Előhúszom indiai szivarkái-mat, rágyújtok. A bejáratnál ácsorgó Őszülőnek majd ki-esik a kék, fényes szeme. Megkínálom. Nagy élvezettel emeli ajkaihoz a parányi, összecsavart dohánylevelet, mé-lyet húz belőle, aztán kezét a karomra téve hűségese-n elmosolyodik. Kérdem, még mennyi van hátra. Mondja, hogy szűk hat hónap, tizennégy évet már leült. Kiszalad a számon, hogy miért? Elszégyellem magam a tapintat-lanságért, zavartan legyintek. Készségesen válaszol: há-rom éves lánykámmal biciklizni indultunk a faluban. Szép nyári nap volt, úgy kacarászott előttem a kisülésen a drága Angelám, mint egy angyalka. Egyszer csak elénk tántorgott egy tökrészeg alak. Mind a hárman leestünk. Mărioara fejből ömlött a piros vér. Dühömben ütni kezdtem az öreget. Mikor már mozdulatlanul feküdt a porban, szétrúgtam a mocskos pofáját. Meghalt. Ott helyben. A lányom a múlt héten töltötte be a tizenhetet, de még egyszer sem látogatott meg. Nincs fájdalom az arcán. Jobb, ha az ember türelmesen viseli a keresztjét: ő

szülő. Csendesen megkérdezi, én hol élek? Mikor meg-mondom, felcsillan a szeme. Hogy ő hallotta, kint nyu-gaton sok román közösség él, nem tudnék-e szerezni neki egy jó kántori állást valamelyik ortodox templomban? Ta-nácstalan vagyok, az idegenség leszoktatott a jóízű légvár-ígéretésekről. Inkább Schlattnert, a *poipa sașilort* kérdezze.

Gábor fel szeretné venni, ahogy Schlattner kilép a börtönkapun. A jelenethez csak a legbelső, a méregzöld al-kalmas. Bent kell maradnom, hogy Gábor utasításait for-díthassam. Schlattner magábaszálltan kilép, majd az orrom előtt becsapja a börtönkaput. Hátranézek. A templom be-járatából lelkesen integet az Őszülő: *harmonia caelestis*.

A kijáratnál Miklós egy palack tokaji aszúval kedveskedik a parancsnoknak. A szigorú, vizslaszemű férfiú arcvoná-sai ellazulnak. Hálálkodik, ölelget. Erős kölniszaga csípni kezdi a torkomat. *La revedere!**

Zoszima 3.

Zoszima félretolja a megdézsmált sajtos tálat, és cigaret-tára gyújt. Nagy, szürke tarisznyájából könyveket rámol az asztalra. Számtalan könyvjelző és golyóstoll bujkál a lapok között. Bal tenyerét a fülére szorítja és olvasni kezd. Két asztallal odébb testes, kopaszodó férfi. Gon-dosan nyírt szakállát vakargatja. Vörös ing, fekete nyak-kendő. Nehéz bőrkabátja a vállára vetve. Unottan nézi az ásványvizes pohár buborékjait. Az órájára pillant. Ir-habundás, sovány lány lép az asztalához. Koromszínűre

* Viszontlátásra!

festett haja alacsony homlokán egyenesre van vágva. Vékonyka szemöldökei felfele görbülnek, s ettől olyan, mintha egyfolytában csodálkozna. Sasorra van és vékony, erősen kipirosított szája. A bőrkabátos sört rendel neki. Két kézzel kap az ital után. Diana ujjai között égő cigaretta. A füst megcsíphette a szemét, mert könnyezni kezd, és közben bocsánatkérően mosolyog. A bőrkabátos visszakézből pofon üti. A bőrrönd formájú lakk-táskácska leesik, tartalma kiborul a földre. Elfordítom a fejemet. Zoszima parányi cukorkát dug a szájába, és eperfagylaltot rendel. A lány tenyerével letörli az arcán szétkenődött festéket. A pincér nagy adag paradicsomos spagettit tesz eléje. Újabb cigarettára gyújt, és enni kezd. A bőrkabátos megcsóválja a fejét. Apró ezüsttokból csont fogvájót vesz elő és elkezd szopogatni. Zoszima szakállán apró kis erecskében folydogál a rózsaszín lé. A könyv lapjaira eper, málna és kividarabkák pottyannak. Nyugodtan továbblapoz.

Hintó

A visszaúton Schlattner eufórikus hangulatban megállást javasol egy kitűnő disznóaprólékjáról híres csárdában. – Ünnepelettni akarja magát az öreg – változik dühös északi harcisten ábrázatúvá Miklós arca. Mondom, hogy nem lehet, nincs időnk, s nagyot kordul a gyomrom. Nem túl diszkréten, mert Miklós megálljt parancsol, s csakhamar paprikás kolbász, fehér kenyér kerül a bicskavégre. A pálinkás butella is körbejár. Csak Schlattner utasítja vissza. A szemerkélő esőben magunk mögött hagyott falu nem sokat változott. Csak a csepegés lett sűrűbb. A nap hőjét becsületesen hazahoztuk, fordítanánk

is meg a lovakat. De ő ragaszkodik egy utolsó nagyjele-
nethez: a hintóval. Laci, Vince lepakolnak, Miklós égre
emelt szemekkel sóhajtozik, a pesti kiscsicskás a kerítés
mellé kucorodva alvást tettet. Gábor jó képeket neszel.
Egy fiatal cigánylegény dél óta várakozik a felszerszámo-
zott lovakkal. Schlattner belebújik bokáig érő lódenjébe,
nyakába kerekíti vörös sálját, és fűgén felszökik a cirká-
lónyi konflisra – jobb úrnak itthon, mint szolgának ott-
hon. Gábor és Vince vele szemben foglalnak helyet. A
kölyök nem bírja a tettetést, nyújtózkodik, ásítózik. Most
az egyszer nem elég szemfüles. Fel kell kuporodnia a
sárhányóra, esernyőt tartani a kamera fölé. A társaság jó
félóra múlva tér vissza. Mindenki elégedett. Csak a csu-
romvizes ernyőhordozó vitéznek vacognak a fogai. Meg-
esik a szívem rajta, pálinkával kínálok. Nagyot húz a bu-
tellából, aztán köhögni kezd az istenadta. Röhögünk.

A szürkülő dombokon csecsemőköd araszolgat felénk.
Fáradt szemekkel üdvözöljük talányos gyermekkorunkat.
– Filmezni kéne – sóhajtja Gábor. – Sietnünk kell – dör-
mögi Miklós. Vince elaludt a nyeregben. Csukott szem-
mel mosolyog a ködre.

Éjszakai kocsi

Útszéli csárdában lovaknak itatása. Már nyoma sincs a
ködnek. Két butélia enyedi királyleánykát veszek a koc-
márostól. Jóízűen iszunk belőle. Ennek a bornak itt,
csakis ezen a vidéken van varázslatos zamata. Áldott se-
gítsége a véget nem érő poroszkálásnak. Miklós vérsze-
met kap, s a következő pihenőnél két telivel veszi elejét
az üres butéliák szomorúsághozó hangulatának. Éneklő,

fütyörésző bandérium vonul be a sötétedő Nagyenyedre. Táncra perdülünk az öreg macskaköveken: *Majre, csajre, Molduváre Fut Havasalföldre, Ungur, bungur, amaz rumij Sátorát fõlszedte. Szatuj majre, pita najre*, Nincs pénz, az ebverte! A cimborák ma éjjel itt vernek szállást. Vínccével tovább kell mennünk. Már vár is ránk a román szekeres a letakart lovakkal. Búcsúzkodás, ölelkezés, aztán csapj a lovak közé kocsis, mert Kolozsváron el kell érnünk a pesti postát. Kényelmesen elterpeszkedünk a csergével letakart hátsó ülésen. A fehér szakállas fogatos a vejét is magával hozta, merthogy állítólag sok a betyár az éjszakai országúton. Az öreg úgy hajt Enyed utcáin, mintha tojások között járna. – Végre valaki betartja a közlekedési szabályokat – állapítom meg bóbiskolva. Nem tudom mennyit aludhattam. Arra ébredék, hogy a tojásos tánc még mindig tart. Pedig már jócskán behajtottunk a sötétségbe. A két szekeres visszafojtott beszélgetését kezdem figyelni: – Itt most jobbra térj, mert baloldalt sok a kátyú. Vigyázz, éles jobbkanyar következik, apósom, uram. Gyere vissza az út jobbszélére, még akkor is, ha nagyon fáradt vagy, apácskám. Na itt most húzd vissza, mert meredek lejtő van előttünk. Nono, ebben az éles kanyarban felfordulunk, ha nem vigyázol. De tudsz te jól vigyázni. – Rég nem hallottam ennyi gyöngédséget férfiszájából. – Jól van fiam, jól! Jó, hogy idejében szólta. Itt most megint te segítettél. Nézz oda, ha nem szólsz, hát nem behajtok az árokba. Vigyázz rám, ahogy a lányomra is vigyázol. Ezért szeretlek. Jó, hogy szóltál, mert elfelejtettem forma, hogy ezen a helyen sok a kátyú. Vigyázz is rá, mert jó leány, csak egy kicsit akaratos. Szegény anyja is ilyen volt, Isten nyugosztalja.

Mert akaratos volt az én kedvesem, még a halálos ágyán is akaratos, mint egy igazi *unguroaică**. Nem, és nem! Ne hívjuk a pópát, mert, hogy a meghaláshoz nincs szüksége senkire. Így mondta. Hát ilyen a mi Noránk is. Jószi-vű, de kemény. *Aşa sunt ardelencele*** Mint a dió: kemény a héjuk, és vajpuha, édes a belsejük. Hallottad, ez a nagy lyuk a múltkor még nem volt itt? Még jó, hogy lassabbra vettem. Tudod, olyan az én leányom, mint az áprilisi időjárás. Ha borús, fálnak méz tőle, de ha kisüt lelkében a nap, a világ legboldogabb emberének érzed magad. Figyelted, hogy vettem be ezt a veszélyes balkanyart? – Torkomon akad a szó. Mondanám, hogy engem valahol, innen nagyon messze kicsi fiam és szerelmetes feleségem vár, és hogy ha török, ha szakad, el kell érnünk a pesti postát, mert holnap reggel vár a lányom. Hármójuknak senkijük sincsen rajtam kívül. De hát ezeknek sincs senkijük egymáson kívül. Kolozsvárra időben beérünk. Kifizetem a fuvart. Búcsúzaskor a mosolygó öreg cinkosán rám kacsint szürke bársonnyal bevont, vak szemével.

A kolozsvári posta körül éjjel-nappal *égavilágsüitikmárárántottbékát*. Lakjál vígan, ha meg nem rettent a mindennapi veszedelem. A szendergő Vínccét az egyik kocsmá székéhez szegezem. – Valljon, mikor leszön jó Budában lakásom? – dúdolja lemondóan. Én azt akarnám, hogy ott-hon volnék. Ott, noha nincsen külemb-külembféle drága eledelem, de békességesen élek, és minden rettegés nélkül vagyok. Kolbásszal, sörrrel traktálom, majd elindulok

* Magyar lány.

** Ilyenek az erdélyi lányok.

a magyarországi fuvar után érdeklődni. Féllábú-félkezű koldusok tekerednek lábam köré, s gyermekeik végtagjait kificamító, sikoltozó anyák. Félelem nélkül eszem a keveset, ami énnékem vagy; senki nem háborgat, nem kerget. Sietnem kell, fülemben a gyerekkorom óta szűnni nem akaró kutyaugatással. *Te pedig mindenkor rettesz, mindenkoron félelmes szíved vagyon.*

Zoszima 4.

Zoszima hátradől székében, és az elsuhanó déltengeri angyaltól – bronz haját vastag acélcsat fogja kerek farocskáját verdeső lófarokba, maroknyi derekán ezüstsza-
lag, aranyfüst vékonyságú inge alatt örökmozgó karbunkulus mellbimbók – vaksüketnémán *latte machiatót* rendel, majd kicsi gépezetére hajolva, apró vesszőcskéjével írni kezd. Irigyeljem-e, vagy sajnáljam?

Egy idegenszívű kevélségben esék, és megkezdé az ő nemzetségét megutálni. És nagy sok idegen tollut gyűtegette, és azokat magára ragasztá, és azokkal magát megékösíté. És midőn szépen felcifrálta volna magát, megutálván és elbagyván nemzetségét, az idegenek közübe méne. És midőn közöttek járna, azokat is megkezdé gugolni. Eszékbe vévén az idegenek, hogy ez idegen volna, és nem idegen, és hogy az ő tollokból ékösítötte volna magát, mindnyájan reája rohanának, és lehúzák tollokat róla. Sőt az önnen tollait is kitépék, és annyéra vágák ötet orrokkal és megvakarák körmeikkel, hogy merő vér lön. Ekképpen véresen az ő nemzetségéhez kezdé ballagni. De látván ötet a többi nemzetségébéli, megutálák ötet, miérthogy azelőtt elbagyta vala őket, és nagyobb dücsőséget keresni akara magának. És ekképpen két közbe mezítelen marada. Értelme: nincsen.

Borok

Búcsúvacsorához ülve, valamennyiünk kicsit megilletődött. A fiúk megmosakodtak a szálláson, Édesemnek cserepes gerberát hoztak és híres pesti édességeket. Mondom, kicsit zavarodottan ülünk le az ajtóból varázsolt, már-már lovagi méretű asztalhoz, s koccintunk a kászoni szilvapálinkával. A székelygulyáshoz jól csúsznak a rajnai borok, főleg az eltwillei rajnai rizling, a kedven-cem. Később néhány Kaiserstuhl-melléki palackot is felbontok. Ezeket Bergelnek szántam, azt remélve, hogy nálunk fog lakni. Regényeiben olvastam, hogy ezeket issza a legszívesebben. Találkozásunk előtt egy nappal értesített, hogy a kastély vendégszobáját választotta. Dugába dőlt a közelebbi ismerkedés, megmaradtak a borok. Enged a fáradság bilincse, s a vacsora maradványait eltakarító Édesem nem győzni kapkodni fejét a három nap emlékeinek meséjétől. Csak Laci bóbiskol a sarokban. Holnap hosszú lesz az út Pestig. Vince az öregeket rekcumuló, telt keblű nevelőnéni farmozgását utánozza, Gábor Bergel fegyelmezettségéről áradozik. Eszembe jut, hogy hátra van még a neheze, a találkozás a veresmarti árulóval.

Borsó

A Neckar partján poroszkálunk. A környező dombokon vörösén gunnyadozó lovagvárak; tulajdonosaik régen Oroszországi mezéjén vagy a templomkert tölgyei alatt rothadnak. Derús nyári késődélután. A folyó ezüstnyila lustán suhan a sötétre zöldült bokrok között Heidelberg felé. Az egyik kanyarnál Gábor megálljt parancsol. Hogy neki itt most muszáj filmeznie. Laci türelmesen lepakolja

a nehéz műszereket. Gábor türelmetlenül toporog, elszökik a fény. Eltűnnek a folyóparti bokrok között. Vincével a lovak mellett maradunk. Karikafüstökkel játszadoxva megkérdem, hogy mindig ilyen otthontalan-e az élete? Lassan már húsz éve – bólint mosolyogva. Mondom, ilyenkor a legjobb, ha az embernek nincsen családja. Mélyen ülő szemei felcsillannak: serdülő lánya van s rakoncátlan fiacskája. Két asszonytól. Két szép asszonytól. Mind a kettőt szereti. Szerelmesen búcsúztatják, ha útnak kell indulnia. Ismeretlen helyeken poroszkál a szegénylegény, ismeretlen világokban, „*Pnadapetzimben, a Nubierek, a Skiapodek, a Panothierek, a Blemmyerek, a Hypatiák, a Gigantenek, a Pygmäenek*” országában... Mert keres valamit. A lényegét nem is az a valami, hanem a szünni nem akaró keresés adja – dől közhelyokoskodásába. Legyint, s eltapossa földre hulló hamuját. Betegségem nyakon ragad: *mámamégnemettünksemmi* etc. Lábaimba kezdődő tremoló. Szemüvegemet törölgetem, egyre homályosabban látok. Ennem kellene, gyorsan, legalább cukrot. De nincs, amit. Valamit makogok Vincének, aztán a folyópart felé sietek. Szerencsém van: a lankán, az útszéli sűrű bokrok mögött apró kertek lapulnak, tele érett zöldborsóval. Már háromévesen imádtam a friss, kemény borsószemeket. Most is ezek mentenek meg az összeomlástól. Két kézzel gyúrom számba a lopott portékát. Alattam a vízen szennet szállító, aranyos komp, feltem az égen embereket röptető ezüstsárnyú madarak. Sóhajtásnyira tőlem két szegénylegény. Ott cövekelnek a nyári napfényben, s figyelmesen a lusta ezüstnyilat filmelik. A Neckart, tizenöt éve itt maradást kunyeráló folyómat. Olyanok, mint két nagybányai festő, pontosak és

szemérmesek. Csak a fényt, azt az egyiptomi, nagyszebeni, volgográdi fényt engedik maguk közelébe! A többiről nem beszélnek, mert nem lényeges.

Börtönzene

A legutolsó jelenetet is filmre vettük már, csak a felolvasása van hátra. A Horneck-kastély dísztermének hátsó szobájában ülünk. A nagy tölgyfaasztalon Bergel tucatszövege, tengernyi recenzió, diploma, oklevél, grafika. Még bronz mellszobrát is magával hozta egy vastag, fekete nylon szatyorban. A kétnapos, hosszú forgatás fáradalmi csak rajtunk látszódnak. Bergel, maga elé téve regényét, röviden átfutja a felolvasásra kerülő sorokat, majd nyugodtan megjegyzi, hogy kezdhetjük. Gábor, Laci a fáradtságtól elcsigázva egy-egy faragott tölgyfaszékben bóbiskolnak. Vince erőt vesz magán, koncentráltan beállítja a mikrofont. – *Ton läuft!* – *Bitte!* Bergelnek igézetes hangja van, elbűvölően olvas: írózenész. A vasra vert pásztor táncát adja elő. Behunyom a szemem: a meztenre vetkőzött, meggyalázott teremtmény ott vonaglik előttem. Verejtéktől csillogó, izmos karjaival a lábára láncolt mázsányi acélgolyókkal labdázik. Aztán a börtön cementpadlójára ejti őket, hogy karjait feje fölé emelve, lábainak ritmusos dobbanásaitól megremegjenek a börtönfalak. Elszédülök, kinyitom a szememet. Gábor és Laci előrehajolva, görcsösen a szék karfájába kapaszkodnak. Egy szót sem értenek a szövegből, de a hang, a hangzás őket is megbabonázza. Vince átszellemült arccal bólogat, majd megkéri Bergelt, hogy ugyanezt a részletet olvassa fel még egyszer, egy kicsit gyorsabban. A felolvasás delejes erejű, Niggel Kennedyt hallom, amint Vivaldi nyári

viharát játssza. A felolvasás hangzásától fickándo­zó gon­dolattársításaink boldoggá tesznek.

Das war's. Csakhamar helyén a málha. Bergeltől katoná­san búcsú­zunk. Már tudjuk, hogy ő csak így tud. Szóval semmi meghatódás, semmi ölelkezés, csak szemérmes jelzés, hogy jó fér­fimunka volt.

Csőppnyi vér

Délben a kastély urait, az öregeket filmezzük. A rakon­cátlanabbja vidáman integet, nevét, életkorát, születési helyét kamaszosan belerikkantja a feketeszemű gépbe. Az egyik, külön szobában lakó öregasszony hosszasan ecseteli, hogy miért ízletesebb az erdélyi töltött káposzta a kastélybelinél: ezek mocsok fűszerkeveréket használnak, már azt sem tudják, hogy mi a fekete­bors, és mi a csombor. A szoba falait régi hímzések díszítik a hét város címereivel. Egy emelettel alább a magukról már gondoskodni képtelenek társasága fogad. Hosszú asztal körül ülnek. Vastag pelenkáikban, nyálazóval az álluk alatt, a délutánra beharangozott kalács és kávé büvöletében. Kalácska és kávécska – sutto­gják, morogják, skandálják, visítják ütemesen, fejüket ingatva. Kalácska és kávécska – kattogja az éhes műfogsor, és a kezekbe harap. Halványvörös vér cseppen a viaszosvászon­nal bevont asztalokra. A fiatal, sötétbőrű főnöknő kövér­kés arca elnézőre lágyul, s türelemre inti az önszebzőket. Utálok ezt az intermezzót, s gyűlölettel figyelem Gábort, mert láthatóan nagy élvezettel veszi fel a butává bálványult bete­geket, a borzasztó bébi-berzenkedést kalácskáért és kávécskáért. De hát agyunk éjszakája legalább meg­ment hon-

vágy­nak nevezett földrajzi meghatározottságunktól. Most már csak vagyunk, és kész. Már csak voltunk, és kész. Miért könnyebb voltak lenni? Az aggság sa­vanyédes, rothadó szaga a torkomat kaparja.

Sport

Szólunk Bergelnek, hogy az öregekhez megyünk, a vár uraihoz. Szó­ttanul visszafordul. Számára idegen az enyészet gondolata. Kortalannak tekinti magát, tudomást sem vesz a körülöttünk botladozó öregekről. De hát a sport is a kétségbeesés gyermeke: végességünk tudatában párbajra hívjuk a testünket. Az önkezünkkel szerzett kínok ideig-óráig feledtetik a kozmikus magányt. A másik lehetőség a szeretkezés, de hát ez sokkal több nehézséggel jár, mert nem csak tőlünk függ. Azok a dolgok, amelyek hatalmunkban vannak, természetük­nél fogva szabadok, semmi sem köti őket. Azokat a dolgokat, amelyek nincsenek a hatalmunkban, másoktól függenek, egy kívülálló megakadályozhatja, vagy elsajátíthatja. Akkor inkább: sport!

Az utolsó jelenethez Bergelt egy óriási falloszra emlé­keztető középkori kémény elé ültetem. Az egykori köz­éptávfutó nemzeti bajnokot sportos emlékeiről kérde­zem. De a nyúl sehogyan sem akar kiugrani a bokorból. Csak általánosságokról beszél, következetesen elhallgatja, hogy a friss kommunista diktatúra élsportolójaként úgyszólván mindent megbocsátott neki a hatalom, még azt is, hogy apja meggyőződéses náci volt. Fél a többér­telműségtől. Önmítoszt persze kérdésekre is lehet épí­teni. Igen, azt hiszem ez a nagy különbség két rókám kö-

zött: Bergel kijelentésekre, Schlattner kérdésekre építi mítoszát.

A kijelentés a férfié, a kérdés a nőé. A kijelentés a papé, a kérdés a költőé. A kijelentés a testé, a kérdés a szellemé. A kijelentés a szereteté, a kérdés a bölcsességé. A kijelentés a családé, a kérdés a magányé. A kijelentés a megszületett életé, a kérdés a halálé. A kérdés nincsen hatalmunkban.

Az árulásról

Kora délelőtt az árulás súlyos terhéről beszélünk, s arról, hogy az embert meddig keserítheti a legjobb barát árulása. *No hate. Hate. Love. These are words. Soon I am old.* Vannak bűneink vagy (nevezzük, mint az emberek általában) rossz emlékeink, melyeket szívünk legsötétebb mélyein rejtegetünk, de azok csak alkalomra várnak. Az ember hagyhatja, hogy emlékek ködbe vesszen, mintha valójában sohasem lettek volna, és ámíthatja magát, hogy nem is voltak, vagy másképpen voltak, ha voltak. De egy véletlen szó hirtelen életre kelti őket, és feltámadnak, és szemünkbe néznek látomás vagy álom formájában, vagy miközben oboák és hárfák nyugtatják érzékszerveinket a hűs este ezüstös némaságában vagy éjféli karneválokon, mikor mélyen tekintettünk a pohár fenekére. Nem gyötülésre látogat meg a látomás, mintha gyűlölet hajtaná feléd, hogy kiszakítsa emberét az élők kötelékéből, hanem a múlt gyászpompájában, némán, távolságban, szemrehányón.

A friss napfényben az író a domb tetején ül egy kőpadon. Hátánál a kastély, megrakva régi emlékekkel, régi

emberekkel, régi tárgyakkal. A domb tetejéről nézve mindez csak háttér, semmi több. A domb, a magaslat elválaszt a környező, lapos világtól. Felettünk a ragyogó Nap és a halovány Hold. Eszünkbe jutnak egykori szenvedéseink, leghűségesebb gyerekeink. Az önsajnálát néha oly erővel tör ránk, akár az enyészet gondolata: képtelenek vagyunk megbocsátani.

A meredek szőlőhegy tetején barokk-lugas, faragott mintájú kőpadokkal, kőasztallal. Bergel az árulásról beszél. Gyakorlottan, szabatos, rövid mondatokban. Monológját nagy loboncú csöves füttyörésző érkezése zavarja meg. Piros kockás ing és zsiros bőrnadrág. Háta mögött vörös, elhízott kutya lohol. Kezében kétliternyi *Csövesek kedvence – száraz vörösbor az Európai Unióból, 12,5% Vol, 1,99 euró.* Vidám ábrázattal lép ki a bokrok közül, de ahogy megpillant, jobb kezével ijedten szájára csap. Intem, hogy semmi gond, csak legyen csendben. Erre hűségesen leguggol, durván befogja a néma kutya pofáját, s mellére ejti a fejét. Hozzálépek, felsegítem, s a fülébe súgom, hogy minden rendben, még csak néhány percnyi csendre van szükségünk. Mutatóujját szája elé cövekelve bólogat, s újra lehuppan a harmatos fűbe. A kutya ölébe hajtja a fejét és elalszik. Gazdi komótosan dohányozni kezd. Nagyot húz a testes butellából. Engem is megkínál. Szájamhoz emelem a borocskát, titokban múltbeli szenvedéseim nevetséges voltára koccintok. Hans ötvenéves, de még nem volt távol szülőhelyétől. A kastély lakóit nem ismeri, noha harminc éve minden áldott szombat délelőttjét a hegyen tölti, a kutyával. Bergel hangja egyre szigorúbban csattog. Szórakozottan Hans füléhez

hajlok, s belesúgom a kérdést, hogy vajon őt is elárulták-e? Eltol magától. Kövér könnycseppek hullanak duzzadt szeméből. Söhajtásnyira elbizonytalanodnak a széles áll ősz borostái között. Bizony, bizony, uram – zokogja hangtalanul –, engem is elárultak, s azóta csak tengelengek ebben a világban. Mert alig kötöttem ismeretséget Bertámmal – gyöngéden az alvó kutya rőt nyakszőrébe fúrja ujjait –, máris eltávozott édesanyám az élők sorából. Se szó, se beszéd, itt hagyott. Pedig Bertát nagyon szigorúan neveltem. Csak hát állandóan közénk akart feküdni. Anyám nem sokáig bírta. Egyre csak azt hajtogatta, hogy szeretőt kerítettem magamnak: becézgesd csak a vörös szukát, rám nincs már szükség. Károg csak, vénasszony – gondoltam ilyenkor, de nem mertem szólni. Berta kint lakott az udvaron, magam barkácsoltam otthonát. Éjszaka, ha rosszat álmodott, pizsamában lopakodtam ki hozzá anyám mellől, s az udvar bozótjában elrejtett jó falatokkal próbáltam megvigasztalni. Forróra nyalt tenyeremet combom közé szorítva aludtam át az éjszaka utolsó óráit. Anyámat megütötte a guta. A rokonok azt mondták, hogy miattam, merthogy ötvenéves koromra sem nőtt be a fejem lágya. De én tudom, hogy a kegyetlen féltékenység szakasztotta meg az ő drága szívé! Ezt most fejemet magához húzva suttogja. Vigyázz úrfi, mert a féltékenység a legnagyobb árlás! Kezeit nehezen tudom lefejtetni a nyakamról. A kutya azonnal megérzi a diszharmóniát, s vadul csaholni kezd. Gábor megadóan pillant hátra. Exitus – árlás.

A mélyből dombnak látszó fennsík szélén állónak barátságosan integet a szombat reggeli városka. A férjek vagy

feleségek, a barátok vagy barátnők a sarki pékhez indulnak friss zsemléért és *croissant*-ért, míg társuk kávéfőz és narancslevet présel. A gyerekek az ágyacskájuk rácsos peremébe kapaszkodva mondikálnak. Éjjeli álmaikat mesélik. A házakban a gyerekeknél jóval sűrűbben fellelhető kutyák türelmetlenül kaparják a bejárati ajtót. Vörös bundájú társuk vidáman meghempergi magát a selymes, kövér fűben.

Pásztorok

Kiszáradt körtefa a fickósan zöldülő kukoricatábla szélén. A reggeli fényben csillogó láthatáron román kori kápolna tornya. Laci óriási vásznakat feszít ki a fekete állványokra. Don Quijote malomkerekeinek vásznai csattognak a fényes fennsík szélén. A kastélyból meredek dombnak látszó fennsíkon Bergel a pásztorokról, a románokról beszél. Így, mitikusán, hogy a „pásztorok”, ezerhatszáz kilométer távolságból könnyebb elragadtatva beszélni róluk. Innen már-már tökéletes a kép. Hogy ott mindenki mindenkit elfogad, hogy példás a tolerancia, hogy Erdély maga az etnológiai csoda.

Trebuie neapărat să te eliberezi de origini. Fidelitatea față de un neam nu trebuie să degenereze în idolatrie (evrei). Naționalismul e un păcat împotriva spiritului – păcat universal – din nefericire. Există un singur cuvânt pentru a defini poporul în care m-am născut și căruia îi rămân credincios pentru că regăsesc în mine toate defectele lui: minor. Nu e un popor „inferior”, e unul, la care totul devine miniatură (ca să nu spun

caricatură), *chiar și nenorocirea*.^{*} Reggelig tartó, álmatlan szöszmötölés Ciorannal.

Lépcsők

A délutáni fényben Bergel a börtönről fog mesélni. Mondom Gábornak, hogy nehéz lesz ehhez a komor témához alkalmas helyszínt találni. Azt feleli, hogy majd szétnéz. – Megkaptam, jön vissza nemsokára. Meredek lépcső vezet a várárokba. Furcsamód itt minden elhanyagoltabb, vadabb, mint odafent. Alig lépésnyire a durva kövekből emelt várfaltól, néhány sehovába vezető lépcsőfok. Bergel háta mögött fekete lyuk tátong a falban, kiszakadt, rozsdásodó vas ablakkal. Laci és Gábor málhákat cipel, Gábor mosolyogva nyugtázza Bergel elismerő szavait a tökéletes színhelyről. Katonásan mesélni kezd – nyomdakész szöveg – tatom el a számat. Aztán eszembe jut, hogy jó néhányszor elmesélhette már ezt a történetet. A történetét. Szóval csodáltnivalóan alapos, akkurátus. Hogy nem unta meg a régi lemezt. Cseppet sem látszik rajta a tűzórás, megerőltető munka, felajzva, még koncentráltabban mesél a sportosan végigszenvedett rettenetről.

* Meg kell szabadulnod a származásodtól. Néped iránti hűséged nem fajulhat bálványimádássá (zsidók). A nacionalizmus a szellem ellen elkövetett egyetemes bűn – sajnos. Népetem – amelyhez mindig hű maradok, hisz minden hibáját önmagamban is felfedezem – egyetlen szóval lehet jellemezni: törpe. Nem „alsóbbrendű” nép, hanem törpe. Nálunk még a szerencsétlenség is eltörpül (hogy ne mondjam, eltorzul).

Menekülés

A felvonóhídnak támaszkodom. Alattam a várárok méregzöld homálya. Hagyom, hogy körülfogjanak a rút bizonytalanságok elvetélt terveimről, meg nem valósult álmairól – örökös bánat-giccseim. Kövér látogatók érkeznek, fekete, csillogó fogatokkal. Türelmesen a leengedett felvonóhídhöz járulnak. Jobb tenyerüket csipőjükhez szorítják. Lassú mazurkalépésben közelednek. A kastély kapujában agg férfiak, nők várakoznak. Tanyos sálak. Lehányt pizsamák. Húgyos hálóingek. A látogatók húsos, elpuhult arcán végigcsorog a hetek óta üdvözlésükre gyűjtögetett tejbegrízes nyál. Tanácstalan mosoly fagy az arcokra. Félig behunyt szemmel kériek fel apjukat-anyjukat a délutáni táncra. A szomorúság elhomályosítja a napot. A reszkető, fehér kezek sétatálcáikkal fejemet csapkodják, az elpetyhüdt lábak sötétkék visszerei nyakam köré tekerednek. Az álmatag mazurkát hirtelen csörtető fúvószena váltja fel. A paprikajancsisan előrelendülő kezek között kúszva épphogy elérem a várárkot. Szédülten a mélybe vetem magam. A megmaradás egyetlen esélye a menekülés, lihegi forró vággyal a rövidre nyírt, ében arcú várkisasszony. Kövér kezecskéivel jéghideg vízzel töltött gumikesztyűket dobál rám a vár fokáról. Kétségbeesetten kibontakoznék a fagyos ölelésből. Felerősödő gyűlöletordítások, gyűlöletsikolyok, gyűlöletsóhajtások. Ne mozdulj, csak ha mozdítanak.

Interkulturális kompetencia

Délben a közeli fogadó kerthelyiségében ebédelünk. Magunkban vagyunk, senki sem zavar. A társaság kényelmesen elterült az öblös karszékekben. A fogadóslegény

nyomban pirítós kenyeret és jegelt, apró vajkockákat hoz türelmetlenül korgó gyomrunk kibékítésére. Egyedül nekem kell résen lennem, mert tőlem függött az asztali társalgás, hogy elég gyorsan, elég frappánsan fordítom-e a szellemes bókokat. Tudom, hogy sok függ a jó hangulattól, ezért minden tőlem telhetőt megteszek, s már az első húsz perc után szakad rólam a veríték. Bergel barna sört rendel, mi a helyi vincellérek zamatos vörösborát választjuk. Nehezemre esik meggyőzően lefordítani a német étlapot. A fiúk jó magyar szokás szerint minden idegenül hangzó étektől húzzák az orrukat. Persze véletlenül sem kérik tanácsomat, a tizenöt éve idegen szívet viselőt, hogy mit ajánlanék érzékeny magyar gyomruk-nak. Csak Gábor van résen, és rábólint, hogy ő is azt választja, amit Bergel, a szarvas-sültet áfonyával. Laci és Vince szüzlányi bizonytalankodásaitól megkordul a gyomrom. Nagy nehezen megszületik a választás: sült hús krumplival, uborkasalátával. A salátát itteni szokás szerint már az elején felszolgálják. Csak Bergellel ketten fogunk az evéshez, a többiek furcsálkodó pillantásainak keresztüzében. Étkezés közben – szerencsémre – nem sok szó esik. De az ebéd végén újra feleszmél a társalgás. Bergel – ki tudja miért – vidáman haldokló anyjáról és öccse katonás haldoklásáról mesél. Hogy mindketten tapintatosan távoztak. Anyja legutolsó, fiához intézett kérdése: – Mondd csak, fiacskám, mit írnak a lapok? A választ már nem várta meg, mosolyogva öröklétre szenderült. A testvér, a híres budapesti karmester, végig titkolta a halálos kórt. Csak a legutolsó pillanataiban omlott össze. Zavaromban megjegyzem, hogy mi magyarok néha, talán, valahogy, ugyebár, mintha egy kicsit patetikusab-

bak lennének... – *Gewiss* – bólogat Bergel, s mesélni kezd. Hogy valamikor Párizsban magyarokkal tiltakozott a diktatúra falurombolása ellen. És ahogy felhangzott a magyar himnusz, a kollégák – írók, művészberek, meglett korú férfiak – egyszerre csak elkezdtek zokogni. Érzem, hogy bók-nak szánja a történetet. Tudom, hogy a jó manírnak eleget téve, most relativizálnom kellene. Meg is kísérlem, hogy igen, a rapszodikus lélek, ezt már Liszt Ferenc is ránk fogta, s hogy ki tudja, mennyi ebben a külvilágtól elvárt póz. Eszembe jut apám. Évente csak egyszer láttam zokogni, sírni sohasem: az Újév első órájának múltán, a *magyaridőszzerintiéjfélen*, a *kossuthrádióbudapest* hangjára, hogy *istenáldd meg*, s potyogni kezdenek a könnyeim. Lecsurognak az arcomon, majd a bajuszom szélén kicsit hezitálva belecsepegnek az olvadozó pisztáciafagylaltos kupába. Elszégyellem magam, fordítani is elfelejték. A fiúk tanácstalanul ürítik poharukat. Bergel szóttalanul fizet, és bocsánatot kér, hogy a börtönjelenetre való tekintettel elvonul egy félórai pihenésre. Nincs mit, vagy túl sokat kellene magyarulkodom. A nincset választom, s látom, hogy helyesen cselekszem, mert így a fiúknak is jobb. Az elkövetkező, üres félórában az egyedüllét józan kétségbeesését választom.

Kalapok

Mozognak az acéltüskére tűzött kalapok. Felnársalt, rég kihült bélésű fejfedők... Kihültek, bárki csúfot űzhet belőlük. Hetyke diáksapka, fehér szalaggal. Égőölű dajka főköttő. Impotens polgárcilinder. Kanosan vörös vigéc-sityak. Kétkulacsos, zsíros parasztpörge. Ez a sok-sok fejfedő egy régmúlt vásár emlékét hivatott idézni – vilá-

gosít fel a készségesen világot gyűjtogató, nagyfarú lányka, ízes badeni tájszólásban. Megdöbbenésemre bájosan megvonja csinos, keskeny vállait, és jó munkát kívánva eltűnik. A tengernyi, felnyársalt kalapnak *drakulaakinincs-devan* örül a legjobban. Szellemábrázata plakátokról, jelenvényekről, trikolórokról integet a jövőbe. A fokhagymaszagú, *butavilágaszéledített* Transsylvania vigyora. Bergel tanácstalanul áll a kalapok között. Kérem, hogy meséljen népe exodusáról. Gábort fordítom, hogy sétáljon közben a piactéren. Látom, hogy Laci négykézlábra ereszkedik és mozgatni kezdi a karóbahúzottakat. A jelenet kísérteties, Bergel bólogató, nemet integető, mozdulatlan fejfedők mezejében tévelyeg, és népe pusztulásáról beszél. Rég elporladt férfiak, asszonyok, gyerekek és aggok hagyják jóvá vagy tagadják le történeteit. A katonásan pattogó hang meg-megcsuklik, sokkal elfogódottabb, emberibb, mint reggel.

Zene

A kastély valamikor a Német Lovagrendé volt. Azután építhették, hogy a magyar király kiűzte őket Erdélyből. Szászokat telepített a helyükbe. Ezek nyolcszáz év múlva meggondolták magukat, s visszatértek Napnyugatra. Az elhagyott kastélyt öregeiknek vásárolták. Erős várnak a meghaláshoz. A díszteremben kezdjük a forgatást. Langyos reggel van, a fiúk némán állítják be a felszerelést, lopva főszeraplónk szakállas aszkétaarcát méregetve. Bergel csellóját csak többszöri unszolásra hozta magával, merthogy már rég nem gyakorolt. De hát én már jó előre beleszerettem a magányosan csellózó, ösztövé alak látványába. Bach második csellószonátájából játszik né-

hány taktust, de egyfolytában vét és átkozza öreg kezeit. Nyugtatom, hogy nem baj, csak a látvány a fontos, majd alákeverjük Yo Yo Ma-játékát. Az elején idegenkedik a gondolattól, de aztán kötélnek áll, s egyszerre minden működik, mint a karikacsapás. Elég egy negyedórányi visszavonulás a díszterem melletti szobába, máris érti, hogy mit szeretnék. Hogy a történetnek lehetőleg túl kellene nőnie a hegyekkel koszorúzott fennsík határait. Bólint, és végig ehhez a zsinórmértékhez fogja tartani magát. Minden találkozásunkkor ilyen volt: érzelemszegény, tárgyilagos és megbízható. Nyugodt szívvel rábíznam családomat, ha mennem kellene. De úgy néz ki, hogy egyelőre még nem kell. Vagyis össze kell szednem minden erőmet a hozzám szakadt bajtársaimmal való közös munkára.

Vitézek

Egyiramban jöttek Pestről, nagy málhákkal megrakodva. Heidelberg alatt elvették az utat és Schwetzingenben kötöttek ki, amely megint csak szép hely a választófejedelem nyári kastélyával, a világhírű Orangerie-vel, francia és angol parkkal, török mecsettel, Salvador Dalí kiállítás-sal, Mozart koncertekkel, de hát jó tíz kilométerre esik a szálláshelytől. Elējük siettem, hazavezettem a csapatot. Alaposan el voltak fáradva, ami nem csoda, ha az ember az Óperenciás-tenger, azaz az osztrák Oberenz nevezetű folyócska túlsó partjáról érkezik. Laci, a mindenes, apró termetű, kék szemű, szancsópanzai figura, úgy nézem nehezen lehet kihozni a sodrából. Akkora kezei vannak, mint a Helység Kalapácsának, de a sört csak mérsékelten kedvelő vitéz. Vince éppen az ellentéte. Ébenhajú, ébenszemöl-

dökű szurokszemű Mefisztó. Ha megrecsegteti hangját, összerendezsz, aztán el kell mosolyodnod, mert szinte mindig vidám hangulatban van. Ha nincs, akkor biztosan bóbiskol, és közben élesen figyeli a társalgást, hogy kiszáratva elmókázhasson az összes suta mondaton. Gábor magas homlokú. Hátrafésült, hosszú, ősz hajával, csillogó, kék szemeivel olyan, mint egy szakállas, a bukórepülést mindenek felett kedvelő, öregedő angyal. Ritkán mosolyog, akkor is csak magának. Három fáradt szegénylegény Európa barátságtalanra sikeredett kellős közepén. Vitézek? Zsoldosok? Pénz, paripa, fegyver? Megmászta hegyeket, átkeltek folyókon, kikerültek idegen, barátságtalan városokat, csak hogy ide érjenek. Engem nem ismernek. És nem ismerik Bergelt. És nem ismerik Schlattnert. Nem ismerik a rókáimat. Csak a szenvedélyes, nagy odaadással elvégzett munkát ismerik. Jó férfimunkára koccintjuk el a markunkban szorongatott kászoni szilvapálinkát. Mindenem fáj, alig várom, hogy nyugovóra térjenek.

A beteg Tarkovszkij imája

Istenem! Ne ítélj el haragodban, ne büntess bosszúságodban, kegyelmezz Uram, mert nem bírom tovább, gyógyíts meg Uram, mert teljesen összeroppantam, megrendült a lelkem, légy jó hozzám, Uram, szabadítsd meg a lelkem, légy a megmentőm, te irgalmas, mert a halálban ki emlékszik rád, a sírban ugyan ki dicsőít téged!?

MÁSODIK NAGYÁRIA

Helyszín: A rothbergi evangélikus paplak fogadóterme. Schlattner régi porcelánokkal, ezüst teáskannával megterített asztal mellett ül. Nyakán hosszú, fehér sál.

Polgári családból származom. Gyerekként megéltem a háború alatti diktatúra utolsó éveit, majd a gyermekkoromat felszámoló újabb diktatúrát.

Kétségbeesésemet legyőzendő, életemnek e korszakáról két regényt írtam. Igaz, nem ez volt az írás egyedüli oka. Mert az emlékezés az egyetlen paradicsom, amelyből senki sem űzhet ki. Ezért lettem csak nagyon későn, életem végén író. Manapság már csak az emlékezés az egyetlen otthonos hely, ahová elrejtőzhetem. Első regényem, a *Der geköpfte Hahn* [Fejvesztett kakas] a háború éveiről szól, és már a harmadik oldalán szerepel az előbbi gondolat, hogy az emlékezés az egyetlen paradicsom, amelyből nem űzhetnek ki. A *Der geköpfte Hahn* egy sok etnikumú kisváros védett polgári világáról szól. Anyám otthon volt velünk, gyerekekkel. Volt egy szolgálónk és egy szakácsnőnk, mert apám mindvégig biztosítani tudta a polgári életformához szükséges anyagi hátteret.